

Zakon o suzbijanju diskriminacije kao alat u borbi za ostvarivanje društva u kojem osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju neće biti isključena i marginalizirana društvena skupina je nesavršen. Ne možemo se složiti s često ponavljanom konstatacijom da su zakoni dobri i da je samo njihova provedba loša. O tome koliko je neki zakon dobar najviše govori njegova primjena u praksi: jesu li njegove odredbe dovoljno konkretne i u doticaju sa stvarnim stanjem stvari tako da se mogu primijeniti u praksi ili su više popis lijepih želja koji ne uvažava stvarnost u kojoj živimo?

Općenito postoji percepcija da je Zakon o suzbijanju diskriminacije i sve aktivnosti vezane uz suzbijanje diskriminacije donesen kako bi se ispunili uvjeti za ispunjavanje pretpristupnih pregovora. Pri tome je Zakon o suzbijanju diskriminacije išao dalje od europskih direktiva koje je trebalo transponirati u hrvatsko zakonodavstvo propisujući više diskriminacijskih osnova nego što ih ima u zakonodavstvu Europske unije i zabranjujući diskriminaciju u više područja, a ne samo u području rada i zapošljavanja dok je istovremeno sama praksa nerazvijena, a hrvatsko sudstvo nepripremljeno za postupanje u postupcima koji zahtijevaju primjenu drugačijih pravnih postulata, što je apostrofirano i u Nacionalnom planu za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2011. do 2013. godine koji je predviđao edukaciju sudaca i odvjetnika o diskriminacijskom pravu. Zakonodavni okvir za suzbijanje diskriminacije sadržan u Zakonu o suzbijanju diskriminacije uvodi niz novina koje su bile strane hrvatskom pravnom sustavu pa postoji bojazan hoće li se u praksi takva pravna zaštita i ostvarivati. Činjenica da i više od sedam godina nakon stupanja na snagu ZSD-a gotovo i nema sudske prakse potvrđuje opravdanost te bojazni. Upravo bi ta sudska praksa dala pravo značenje i osnažila aktivnosti podizanja razine svijesti, informiranja i edukacije.

Slučajevi tužbi na sudovima zbog diskriminacije s osnove invaliditeta su izuzetno malobrojni budući da se osobe s invaliditetom teško odlučuju na traženje sudske zaštite. Razloge za to ne nalazimo samo u nedostatku informiranosti o mogućnostima sudske zaštite koju jamči ovaj Zakon, već u izostanku sudske prakse, odnosno nepovjerenju u institucije i osjećaju da se ništa ne bi promijenilo podizanjem tužbe već da bi se težak položaj osobe s invaliditetom mogao i još dodatno pogoršati narušavanjem međuljudskih odnosa. Uz već navedeno postoje rizici za izloženost troškovima utuživanja, te dugotrajnost sudskih postupaka s neizvjesnim ishodom. Osim toga, osobe s invaliditetom su u pravilu iscrpljene borbom za bolje uvjete liječenja, rehabilitacije, ostvarivanje prava iz različitih sustava i osiguranjem minimalnih egzistencijalnih uvjeta što ne ostavlja prostor za pokretanje sudskih postupaka.

Zakon o suzbijanju diskriminacije, ako se pravilno koristi, može biti snažan alat za ostvarivanje stvarne jednakosti osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Kad bi bilo više sudskih tužbi, povećala bi se percepcija javnosti ne samo o teškoćama i preprekama na koje nailaze osobe s invaliditetom nego i svijest da je korištenje društvenih resursa za provođenje razumne prilagodbe zakonska obaveza, a ne pitanje dobre volje pojedinaca.

Diskriminacija na osnovi invaliditeta u hrvatskom društvu toliko je sveprisutna i svakodnevna da gotovo da smo se svi na nju navikli. Svaki put kad se osoba s invaliditetom ili dijete s teškoćama u razvoju ne može sudjelovati u nekoj aktivnosti svakodnevnog života, možemo reći da je osoba stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na osobu bez invaliditeta u usporedivoj situaciji što je prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije definicija diskriminacije: nemogućnost ulaska u javne prostore zbog njihove arhitektonske nepristupačnosti, nemogućnost samostalnog korištenja sadržaja koje pružaju jer nisu osigurani tumači za znakovni jezik, neprihvatanje djece s teškoćama u redovne škole, neosiguravanje stomatološke zaštite kad su za njezino pružanje zbog invaliditeta potrebni posebni uvjeti – sve su to primjeri u kojima su osobe s invaliditetom gotovo na svakom koraku stavljene u nepovoljni položaj zbog svog invaliditeta.

### **Primjer Norveške**

Norveška ima poseban zakon koji se odnosi na zabranu diskriminacije na osnovi invaliditeta: *Zakon o pristupačnosti i suzbijanju diskriminacije (Br. 42 – The Anti-discrimination and Accessibility Act)*. Zakon je donesen 20. lipnja 2008. godine, a stupio je na snagu 1. siječnja 2009. godine

U prvom članku se kao svrha zakona navodi da će Zakon pomoći u uklanjanju onemogućujućih prepreka koje stvara društvo i spriječiti stvaranje novih. Zakon zabranjuje izravnu i neizravnu diskriminaciju. Izravnom diskriminacijom smatra se ona u kojoj je cilj ili učinak nekog čina ili propuštanja taj da su osobe na temelju invaliditeta tretirane nepovoljnije nego što su, što su bili ili što bi bili drugi ljudi u sličnoj situaciji. Neizravnom diskriminacijom smatra se naizgled neutralna odredba, praksa, djelovanje ili propuštanje koje dovodi do toga da je osoba na temelju invaliditeta stavljena u nepovoljniji položaj od drugih ljudi. Zakon govori o obavezi da se osigura opća prilagodba (univerzalni dizajn) od strane javnih i privatnih subjekata kako bi njihove usluge bile dostupne što većem broju ljudi. Svako kršenje obaveze da se osigura univerzalni dizajn smatra se diskriminacijom. Zahtjevi koji se tiču osiguranja univerzalnog dizajna izričito se propisuju za zgrade, objekte i vanjske prostore kao i za informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Članak 12 je posebno zanimljiv jer govori o potrebi za individualnom prilagodbom.

Zakon nalaže da će **poslodavci** razumno individualno prilagoditi radna mjesta i zadatke kako bi se osiguralo da zaposlenici ili kandidati za posao s invaliditetom mogu dobiti ili zadržati posao, imati pristup edukaciji i drugim mjerama kroz koje mogu razvijati svoje kompetencije, izvršavati zadatke i napredovati na poslu na jednak način kao i drugi ljudi.

**Škole i obrazovne institucije** će razumno individualno prilagoditi nastavne lokacije i nastavu kako bi osigurali da učenici i studenti s invaliditetom dobiju jednake obrazovne mogućnosti.

**Jedinice lokalne samouprave** će razumno individualno prilagoditi **dječje vrtiće** kako bi se osiguralo da djeca s teškoćama u razvoju dobiju jednake mogućnosti za razvoj i aktivnost.

**Jedinice lokalne samouprave** će razumno individualno prilagoditi **svoje usluge** u skladu sa Zakonom o socijalnim uslugama i Zakonom o zdravstvenim uslugama jedinica lokalne samouprave na trajan način kako bi osobe s invaliditetom dobile jednaku uslugu. Te obveze ne uključuju prilagodbe koje bi zahtijevale nerazmjern teret. Kad se razmatra uključuje li prilagodba nerazmjern teret posebna pozornost će se obratiti učinku prilagodbe na uklanjanje onemogućujućih prepreka, potrebnih troškova prilagodbe i sredstvima kojima raspolaže poduzeće. Kršenje obveze da se osigura individualna prilagodba smatra se diskriminacijom.

Hrvatski zakon o suzbijanju diskriminacije također zabranjuje diskriminaciju u zapošljavanju i na radu, u obrazovanju, u dječjim vrtićima i u pružanju zdravstvenih i socijalnih usluga:

Članak 8. ZSD-a:

Ovaj se Zakon primjenjuje na postupanje svih državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, osobito u područjima:

1. rada i radnih uvjeta; mogućnosti obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije,
2. obrazovanja, znanosti i športa,
3. socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti,
4. zdravstvene zaštite,
5. pravosuđa i uprave,
6. stanovanja,
7. javnog informiranja i medija,
8. pristupa dobrima i uslugama te pružanju istih,
9. članstva i djelovanja u sindikatima, organizacijama civilnoga društva, političkim strankama ili bilo kojim drugim organizacijama,
10. sudjelovanja u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu.

Iz usporedbe ova dva primjera, primjećuje se da jezik ZSD-a nije ni približno toliko konkretan jer govori o pristupu dobrima i uslugama: usluge koje nude vrtići jesu takva dobra i usluge, ali postavlja se pitanje je li korištenje apstraktnog jezika ZSD-a za razliku od vrlo eksplicitnih odredbi norveškog zakona doprinijelo njegovom slabom korištenju u praksi kao alata za zaštitu prava na jednako postupanje prema osobama s invaliditetom.